

همانطور که آقای ارباب فرمودند این عهدنامه فقط برای دوستی و تجارت است و اظهار میل هم ابتداء از طرف دولت چین شده است و البته در موقمی که يك دولتی با دولت دیگر اظهار میل و دوستی بکنند خوب نیست اظهار او رد شده و قبول نشود ولی در موقع عملیات دولت در نظر خواهد گرفت که منافع تجار ایرانی و مصالح ایران را حفظ کند.

رئیس - دیگر مخالفی در کلیات نیست ؟

(گفته شد خیر)

رئیس - پس باید رأی بگیریم بماده واحده که از طرف وزارت امور خارجه پیشنهاد شده است باین ماده که رأی دادید به عهدنامه رأی داده اید.

آقای تدین ماده واحده را مضمون ذیل قرائت نمودند.

مجلس شورای ملی عهدنامه دوستی منعقدہ بین دولت علیه و دولت جمهوری چین را که شامل هفت فصل و ضمیمه باین لایحه است تصویب مینماید
هستشمار السلطنه - می خواستم از آقای معاون وزارت امور خارجه سؤال کنم از تاریخی که این معاهده بین نمایندگان ایران و چین در رم امضاء شده نسخه که به یکن فرستاده اند امضاء شده است یا خیر ؟

معاون وزارت امور خارجه - این

نسخه ها بدو از طرف مأمورین ایران و چین در محل انعقاد عهدنامه امضاء می شود پس از آنکه از مجلس های هر دولت گذشت از طرف روسای دولت امضاء میشود

رئیس - رأی می گیریم بماده واحده که قرائت شد آقایان بیکه ماده واحده را تصویب می کنند قیام نمایند.

(اغلب قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد اگر آقایان موافق باشند چند دقیقه تعطیل شود

(بعضی گفتند صحیح است)

در این موقع آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج شده و پس از نیم ساعت مجدداً جلسه تشکیل گردید

رئیس - چون جمعی از آقایان تشریف برده اند و عده برای مذاکرات کافی نیست لهذا جلسه را باید ختم کنیم جلسه آتی به پس فردا که روز پنجشنبه است خواهد بود دستور هم بقیه دستور امروز

مجلس یک ساعت و نیم از شب گذشته ختم شد

جلسه ۳۹

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه

هجدهم عقرب ۱۳۰ مطابق

نهم ربیع الاول ۱۳۴۰

مجلس نیم ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید.

(صورت مجلس یوم ۳شنبه ۱۵عقرب را آقای تدین قرائت نمودند)

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - آقای عماد السلطنه

خراسانی و آقای حاج مقبل السلطنه و آقای معتضد الدوله در جلسه گذشته مریض بودند و هنوز هم مریض هستند محض یادآوری عرض کردم.

رئیس - آقای امین الشریعه (اجازه)

امین الشریعه - بنده هم راجع با آقای مقبل السلطنه می خواستم عرض کنم که مریض بوده اند و به بعضی از آقایان اعضاء هیئت محترم رئیس هم اطلاع داده اند.

رئیس - آقای عماد السلطنه (اجازه)

عماد السلطنه - غیبت بنده بریر روز بواسطه عارضه کسالت بوده و نتوانستم شرفیاب شوم و همان روز کتباً بمقام ریاست مجلس اطلاع داده بودم.

رئیس - این اعتراضات اصلاح میشود دیگر اعتراضی هست ؟

(اظهاری نشد)

صورت مجلس تصویب گردید

در جلسه گذشته که راجع بمواد عهد نامه بین ایران و چین در مجلس رأی گرفته شد یکی دو نفر از آقایان بعد از ختم جلسه ایراد کردند که مطابق نظامنامه نباید رأی گرفته شود ایرادشان صحیح و بجا بود.

ولی علت اینکه بنده رأی گرفتیم دو چیز بود یکی اینکه مقصود از روح نظامنامه که می گویند نباید رأی گرفته شود این است که اگر آقایان در یکی از مواد یا چند ماده يك عهدنامه ایرادی داشته باشند طوری نشود که در مجلس رد شود و ایراد باید به طریق مراجع بکمسیون پیشنهاد شود و چون بنده دیدم ایراداتی شد و بعد خود آقایان قانع شدند و مجلس هم موافق بود رأی گرفته شد و دلیل دیگر این بود که چون اغلب از آقایان تازه وارد شده اند و درست مواد نظامنامه را مطالعه نکردند اگر بنده در باب رأی اظهاری میکردم شاید مفاد ماده ۳۲ نظامنامه کاملاً اجراء نمیشد و برای اینکه عهد نامه بین ایران و چین سابقه نشود و سایر عهدنامه هایی که بعد بمجلس خواهد آمد موافق ماده ۳۲ دیگر در موارد رأی گرفته نخواهد شد.

ولی از آقایان تنها می کنم ماده ۳۲ را بطور دقت مطالعه فرمایند چون در ماده ۳۲ نوشته شده است هر اعتراضی هست باید ۲۴ ساعت قبل پیشنهاد شده و طبع و توزیع بشود که روزی که در مجلس در خصوص عهدنامه مذاکره میشود خاطر آقایان از اعتراضاتی که شده است مسبوق باشد و پس از ۲۴ ساعت در ارجاع اعتراضات بکمسیون مذاکره بشود فرض این است که فی المجلس اعتراضاتی نشود. عهدنامه که از کمسیون خارجه خارج شد طبع و توزیع می شود آن وقت هر ایرادی آقایان دارند باید بنویسند بهیئت رئیس بدهند که بطبع فرستاده بشود و ۲۴ ساعت قبل از جلسه بین آقایان توزیع بشود که مسبوق بشوند و در خود مجلس اعتراض نشود. آقای فهیم الملک (اجازه)

فهیم الملک - يك قسمت از عرض بنده راجع

به ففتمی بود که در مدلول ماده ۳۲ شده بود که مذاکره فرمودند.

قسمت دیگر این است که عهدنامه دولت ایران و سویت و همچنین عهدنامه ایران و افغانستان و اساسنامه مجمع اتفاق ملل مدنی است بکمسیون خارجه رفته و تا بحال راپورت داده نشده چون عهدنامه ها مدتی است بین دولتی منعقد شده است و باید زود تر از تصویب مجلس بگذرد و می خواستم بدانم علت این که تا بحال تاخیر افتاده و راپورت داده نشده چه بوده است.

نصرت الدوله (مخبر کمسیون خارجه) -

اولاً راجع با اساسنامه مجمع اتفاق ملل در کمسیون خارجه مذاقه و مطالعات لازمه بعمل آمده ولی چون نسخه فرانسه او بسیار مفصل است و مخصوصاً محتاج بیک ترجمه کامل با دقتی بوده و هنوز خاتمه نیافته باین ملاحظه قدری تأخیر افتاده است در باب عهدنامه ایران و افغانستان و ایران و روسیه این دو عهدنامه کاملاً تحت مذاقه درآمده و کمسیون نهایت موافقت را با اساس آنها دارد ولی در بعضی از مواد کمسیون تأمل و نظریاتی داشت و از نقطه نظر حفظ نزاکت ترجیح داد که قبل از تقدیم راپورت خود بمجلس نظر دولت را جلب کند که شاید پس از حصول نتیجه راپورت کمسیون بطور صحیح و کامل تقدیم مجلس شود معذالك اگر آقایان صلاح بدانند ممکن است راپورت کمسیون بدون انتظار نتیجه مذاکرات دولت بمجلس تقدیم شده و از طرف کمسیون هیچ مخالفتی نخواهد شد.

رئیس - آقای فهیم الملک (اجازه)

فهیم الملک - بنده کاملاً موافقم که باید کمسیون نتیجه بگیرد و به مجلس راپورت دهد و بعد رأی داده شود زیرا همان طور که آقای رئیس فرمودند نظامنامه داخلی رأی دادن در مواد را بموقع دانسته است البته باید کار خاتمه پیدا کند معذالك استعفا می کنم حالا که کمسیون با هیئت وزراء مشغول مذاکره هستند تسریع فرمایند که زودتر نتیجه حاصل شود

رئیس - آقای سردار معظم خراسانی (اجازه)

سردار معظم - بنده با اصل نظریه کمسیون خارجه موافقم ولی يك مختصر اختلاف نظری دارم و آن این است که بنده با این که موافقم از نقطه نظر مراعات نزاکت قبل از اینکه مذاکراتی که باین دولت و دول مربوطه تمام نشده نباید عهدنامه بمجلس بیاید ولی هیچ مانع نمی بینم قبل از اینکه بمجلس بیاید کمسیون خارجه اگر مطالعات خودش را تمام کرد راپورت بدهد که طبع شده و بین تمام نمایندگان توزیع شود که آنها هم از نظریه کمسیون مطلع شوند

نصرت الدوله - البته آقای سردار معظم

خودشان تصدیق می فرمایند قبل از آنکه نتیجه مذاکرات معلوم شود تقدیم يك راپورت رسمی مشکل است ولی اگر مقصودشان فقط این است که خاطر آقایان نمایندگان از نظریه کمسیون راجع به واد این عهدنامه مسبوق باشد تصور نمی کنم اشکالی باشد و ممکن است بهر نحو که آقای رئیس صلاح می دانند کمسیون نظریه خود را با اطلاع آقایان و کلاه

مجلس که شرح فوق نگاهشته شده و رسیدگی بدوسیه چون هیچ شکایتی بهیئت نظار و بمجلس شورای ملی نرسیده بود با اکثریت تمام صحت جریان انتخابات و نمایندگی آقا شیخ محمد حسین سعادت را تصدیق می نماید

رئیس - نسبت باین رایورت مخالفی نیست **آقا میرزا علی گازرونی -** بنده مخالفم **رئیس -** مخالفم **آقا میرزا علی گازرونی -** بلی بنده مخالفم

رئیس - می ماند برای جلسه دیگر طبع و توزیع میشود **ماده واحد -** کمیسیون بودجه راجع بتعمیر و قراولخانه مغربه گذر لوطی صالح بمسجد جنب آن مطرح بحث شده است در این باب مخالفی هست یا نیست ؟

سلیمان میرزا - البته بهترین کارها این است که يك قراولخانه خرابه را یکی از اماکن مقدسه تبدیل نمایند و یک مسجدی دائر می کنند اما ماده که نوشته شده فقط وظیفه را که میرساند این است که این خرابه را تحویل مسجد می دهند آیا همین قدر که آن را منتقل کند بمسجد از برای مسجد کفایت می کند؟ نه بلکه فقط یک زمین خرابه هم جزء مسجد می شود عقیده بنده این است که اگر ممکن باشد یادآوری

یا در رایورت صریحاً بنویسند که بلدیة طهران کاملاً آنجا را بسازد و یک جای مقنعی درست کند و تحویل بدهند

رئیس - آقای مستشار السلطنه (اجازه) **مستشار السلطنه -** بنده تصور می کنم این محل قراولخانه اگر برای مسجد بطوریکه از طرف آقای حاج آقا جمال تقاضا شده اختصاصی داده شود خودشان برای ساختن و تعمیر کردن حاضر هستند و گمان نمیکنم دیگر محتاج بلدیة نباشد که بلدیة هم متحمل یک مخارجی شود

رئیس - آقای تدین (اجازه) **تدین -** این ماده واحد که در کمیسیون بودجه تصویب شده است تصریح می کند مطابق بیست و نه ریاست وزراء عظام و آن پیشنهاد دارای دو ماده است در ماده دوم اشاره می کنند که بلدیة باید ناظر باشد که اراضی قراولخانه مزبور و مصالح آن برای توسعه مسجد و تعمیر آن تخصیص شود چون در ماده واحد کمیسیون می نویسد مطابق پیشنهاد نمره ۱۱۸۱۱ ریاست وزراء عظام واگذار شود تصور می کنم رفع اشکال شاهزاده هم میشود در هر صورت بنده موافقم

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه) **حاج شیخ اسدالله -** بنده موافقم هستم خواستم ببینم مخالفی هست که بعد از یک مخالف نظریات خود را عرض کنم **رئیس -** آقای سلیمان میرزا مخالفند بعد از ایشان بفرمائید **سلیمان میرزا -** بنده مخالف ساختن مسجد

برسانند . **رئیس -** آقایانی که مایل باشند می توانند یک کمیسیون خارجه مراجعه کنند دستور امشب بقیه دستور جلسه قبل است ولی یک رایورتنی راجع بآقای آقا شیخ محمد حسن سعادت نماینده لار رسیده است آقایان موافق هستند جزء دستور امروز بشود یا غیر ؟ **مخالفی نبود و آقای شیخ العرافین زاده برای قرائت رایورت شبه پنجم (احضار و بضمون ذیل قرائت نمودند)** رایورت از شبه پنجم بمجلس شورای ملی راجع باعتبار نامه آقای آقا شیخ محمد حسین سعادت رایورت ذیل را بمجلس شورای ملی تقدیم می دارد

در تاریخ ۱۸ شهریور ۱۳۳۷ حکومت لاریب حسب امر وزارت داخله هیئت نظار حوزه مرکزی لار را موافق قانون تشکیل هیئت نظار اعلان انتخابات را مطابق ماده ۲۱ قانون انتخابات داده و برای شبه بندر لنگه دو هزار و پانصد ورقه تعرفه و برای شبه بستک ۱۵۰۰ ورقه تعرفه یادآور نموده مخصوص ارسال داشته و در حوزه مرکزی لار و توابع در مدت مقرر (۲۱۶۹) ورقه توزیع و تا ۲۵ شوال اخذ آرا نموده منظر حصول صندوق شبه بستک و بندر لنگه میشوند در ۲۵ شوال مراسم از بندر لنگه میرسد که ما تابع بندر بوشهر هستیم هر وقت از طرف حکومت بوشهر حکم شد ما شروع بانتهاب خواهیم کرده هیئت نظار مرکزی اخطار می کنند که مطابق صورت موجود در قانون انتخابات چون بندر لنگه جز حوزه انتخابیه لار است باید تا اول مهر ۱۳۳۸ انتخابات آنجا را خاتمه داده و صندوق آراء را بجوزه مرکزی ارسال دارند و اگر هر آینه در مدت مذکور صندوق آراء نرسید هیئت نظار مرکزی صندوقهای آراء موجوده را استخراج کرده خاتمه انتخابات را اعلان خواهند نمود

در تاریخ ۱۱ ذی قعدة صندوق آراء حوزه بستک رسید و چون در موعد مقرر صندوق آراء بندر لنگه نرسید هیئت نظار مرکزی تا نایباً سه هفته ضرب الاجل نموده و اخطار می نمایند که بانتخابات خاتمه دهند ولی از بندر لنگه همان جواب سابق رسیده و حاضر برای شرکت در انتخاب نمی شوند هیئت نظار مرکزی در ۲۴ شهر صفر ۱۳۳۸ شروع باستخراج آراء حوزه مرکزی و شبه بستک نموده و در نتیجه قرائت کلیه آراء که عبارت از (۲۱۲۱) ورقه رای بود آقا شیخ محمد حسین سعادت دارای اکثریت (۹۳۲) رای بوده هیئت نظار یک هفته برای اصفاء و شکایات و یک هفته برای رسیدگی تعیین و چون شکایاتی نرسیده خاتمه انتخابات نمایندگی آقا شیخ محمد حسین سعادت را با اکثریت (۹۳۱) رای اعلام نمایند شبه ۵ پس از ملاحظه صورت

بمسجد خود متولی هم بیش از این توقع ندارد و البته ترویج عقاید مذهبی خیلی خوب است

رئیس - کمیسیون بایشتهاد ریاست وزراء مخالفتی ندارد؟

مخبر - خیر خلاصه کردم در یک ماده

رئیس - پس بایشتهاد دولت بایستی مطرح شود قرار داده شود و چون دو ماده دارد باید اولاد کلیات مذاکره شود و بعد در مواد فعلاً مذاکره در کلیات است . آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - بنده همینقدر میخواهم عرض کنم که این عوائد بلدی که گرفته میشود بدرد ساختن مسجد نیخورد

رئیس - این نه موافقت بود نه موافقت آقای آقا سید فاضل مخالفید؟

آقا سید فاضل - بلی بنده موافقم

مخبر - بنده توضیحی میخواستم چرا ماده کمیسیون طرح نمیشود؟

رئیس - وقتی رایورت کمیسیون مطرح میشود که بایشتهاد دولت مخالف باشد

مخبر - ولو اینکه یک اختلاف عادت می باشد؟ چون کمیسیون لایحه دولت را کافی نمی دانست باین جهت این رایورت را نوشت و از حیث عبارت که اختلاف دارد؟

رئیس - مفادش یکی است

مخبر - بلی البته مفادش غیر قابل اختلاف نظر است یک زمین برای ساختن مسجد خواسته ما هم تصویب کردیم و در تحت یک ماده واحد نوشتم و ماده بنده هم لازم نبود پس از این نقطه نظر بنده تصور می کنم ظاهرأ نظر کمیسیون با نظر دولت شاید موافق نباشد

رئیس - چون مسئله نظارت بلدیة در لایحه که خود رئیس الوزراء بایشتهاد کرده اند ذکر شده و این ماده واحد اشاره بآن لایحه نموده بنابراین این واحد مکفی نخواهد بود زیرا هر کس این ماده واحد را در دست بگیرد باید بایشتهاد رئیس الوزراء رجوع کند حالا ممکن است بایشتهاد رئیس الوزراء را در دو ماده اصلاح بفرمائید اصلاحات عبارتی هم در آن بشود بعد برای بگیریم

مخبر - فرق نمیکند اگر بخواهیم این کار را بکنم باز یک معطلی خواهد داشت

رئیس - آقای محقق العلماء (اجازه)

محقق العلماء - بنده از فرمایشات بعضی از آقایان خیلی متشکرم مخصوصاً از دیانت حضرت والا شاهزاده سلیمان میرزا و قسمت اخیر فرمایشات آقای سردار معظم ولی عرض میکنم جواب سلام علیکم علیکم السلام است آنها که حالا نخواسته اند دولت خرج کند یا بلدیة خرج کند اصلاً نظارت بلدیة برای چیست؟ و می خواهد چه کند اگر بنا شود یک متولی یا یک تاجر معترمی که بلدیة بخواهد خرج کند نظارت هم میکنند دیگر نظارت بلدیة را میخواهد چه کند ؟

رئیس - عرض کردم مذاکره در کلیات است خوب است آقایانی که در نظارت بلدیة اظهاراتی

دارند در موقع شور ماده دوم اظهار بفرمائید آقای آقا سید یعقوب راجع به کلیات است؟

آقا سید یعقوب - بلی بنده عرض می کنم اصلاً در این خصوص نباید صحبت بشود برای اینکه بنده خوب مطلع هستم که همین آقای حاج آقا جلال و همین مردم مسلمان و متدین حاضر شده اند که این یک تکه زمین بمسجد ضمیمه بشود و مجلس هم باید بآنها مساعدت بکند و زمین را بآنها بدهد

رئیس - آقای سلیمان میرزا موافقت؟

سلیمان میرزا - بلی بنده در کلیات موافقم

رئیس - رای می گیریم که داخل در مواد بشویم یا نه آقایانی که تصویب می کنند داخل در مواد بشویم قیام فرمائید

(عموماً قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد در ماده اول یک عبارتی اضافه میشود این است (مجلس شورای ملی تصویب میکند)

مخبر - خوب است اینطور بکنند عبارت (مطابق بایشتهاد ۱۱۸۱۱ ریاست وزراء عظام را) از همان ماده کمیسیون بردارند درست می شود

رئیس - آنوقت مسئله نظارت بلدیة را نخواهد داشت

مخبر - آنوقت آن مسئله ماده دیگر میشود ولی در حال فرقی نمیکند

رئیس - این ماده دو باره قرائت می شود بعد رای میگیریم

(آقای تدین بضمون ذیل قرائت نمودند)

مجلس شورای ملی تصویب می نماید که اراضی قراولخانه مغربه واقع در گذر لوطی صالح برای توسعه مسجد جنب آن بمسجد مزبور واگذار شود

رئیس - آقایانیکه این ماده را بترتیبی که قرائت شد تصویب می کنند قیام نمایند تا قیام نمودند تصویب شد ماده دوم قرائت می شود

(ماده دوم را آقای تدین بضمون ذیل قرائت نمودند)

بلدیة طهران مراقبت خواهد نمود که از قراولخانه مزبور و مصالح آن برای توسعه مسجد و تعمیر آن تخصیص داده شود

رئیس - آقای سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - آنچه را که بنده میخواستم عرض کنم همان است که آقای سردار معظم متذکر شدند و عرض میکنم همان مؤمنین و متدینین که آقای آقا سید یعقوب فرمودند حاضر هستند مخارج کسری این بنارا از جیب قوت خودشان بدهند اگر اتفاق افتاد و نتوانستند بهمت عالی خودشان اقدام بکنند بدانند که مجلس شورای ملی برای اصلاح و تکمیل این بناه فکر را در موقع خودش کرده و سبق خواهند داشت یک مبلغی تقاضا کنند و مجلس تصویب خواهد نمود که به آنها داده شود چون این مطلب را آقای سردار معظم فرمودند بنده دیگر عرضی ندارم

رئیس - رای میگیریم باده دوم آقایانی که با ماده دوم باین اصلاح عبارتی که شد یعنی اضافه **کلمه (داده)** بعد از لفظ (تخصیص) موافقت

قیام نمایند (متفقاً قیام نمودند) **رئیس -** تصویب شده در کلیات که مخالفی نیست؟ (گفته شد خیر) رای میگیریم به کلیه این لایحه باورقه آقایانی که تصویب میکنند ورقه سفید و آقایانی که رد میکنند ورقه کبود خواهند داد اخذ آراء بعمل آمده و آقای سهام السلطان آراء را استخراج نمودند و بترتیب ذیل نتیجه حاصل شد

عده حضار ۵۶ ورقه سفید ۵۶ اسامی رأی دهندگان

آقای بیان الملک - آقای غضنفر خان - آقای رئیس التجرار - آقای سردار معظم کردستانی - آقای عماد السلطنه طباطبائی - آقای ملک الشعراء - آقای نجات - آقای سلطان العلماء - آقای منتصر الملک - آقای فتح الدوله - آقای آقا سید قاضی - آقای آقا سید کاظم - آقای شیخ العرافین زاده - آقای رکن الملک - آقای مستشار السلطنه - آقای تنکابنی - آقای سلیمان میرزا - آقای مساوات - آقای آصف الملک - آقای شیخ الاسلام ملایری - آقای سردار مفخم - آقای سردار معظم خراسانی - آقای عدل - السلطنه - آقای حاج میرزا اسدالله خان - آقای نصرت الدوله - آقای محقق العلماء - آقای صدر الاسلام - آقای شیخ الاسلام اصفهانی - آقای حکیم الملک - آقای حمید الملک - آقای فهم الملک - آقای اقبال السلطان - آقای شیخ ابراهیم زنجانی - آقای آقا سید یعقوب - آقای محمد هاشم میرزا - آقای آقا سید حسن کاشانی - آقای سهام السلطان - آقای حاجری زاده - آقای حاج شیخ اسدالله - آقای ارباب کبخیرو - آقای مؤتمن السلطنه - آقای مصصام السلطنه - آقای نصیر دیوان - آقای وقار الملک - آقای احتشام الدوله - آقای امیر ناصر - آقای دکتر لقمان - آقای میرزا هاشم آشتیانی - آقای سید محمد تدین - آقا میرزا ابراهیم خان ملک آرائی - آقای بیان الدوله - آقای امین الشریعه - آقای مشیر الدوله - آقای نصیر السلطنه - آقای شیخ محمد جواد - آقا میرزا علی کازرانی

رئیس - لایحه باتفاق آراء تصویب شد **ارباب کبخیرو -** اجازه بفرمائید **رئیس -** بفرمائید **ارباب کبخیرو -** چون آقای سهام السلطان در موقع شماره بعضی اوراق را فرمودند سفید است میخواستم بدانم فقط نوشته است سفید یا امضاء هم داشت

سهام السلطان - امضاء هم داشت **رئیس -** در چند روز قبل از طرف آقای سردار معظم و بعضی از آقایان چند فقره بایشتهاد شد طبع و توزیع و جزء دستور امروز قرار داده شده اول بایشتهاد راجع برسیدگی بعمليات دوره قنوت لکن در این موضوع جمعی دیگر از آقایان پیشنهادی کرده اند قرائت میشود و بعد باید رای بگیریم (آقای تدین بایشتهاد را بضمون ذیل قرائت نمودند)

مقام منبع ریاست مجلس شورای ملی از آنجائی که بحث در مسائل مربوطه بمجلس شورای ملی باید با تأمل و فکر باشد خصوصاً در مسائل مهمه که فوق العاده در سیاست مملکت مؤثر است اما ماضی کنندگان ذیل پیشنهاد می نمایند که در موضوع رسیدگی بمعمولات زمامداران دوره فترت که بمجلس شورای ملی پیشنهاد شده است قبل از بحث بکمیسیون مبتکرات یا کمیسیون دیگری ارجاع شود که کمیسیون مذکور مدافعه در پیشنهاد نموده نظریات خود را بمجلس عرض و موضوع بحث واقع گردد

آقا سید فاضل کاشانی - آقا میرزا هاشم آشتیانی - شیخ الاسلام ملایری - شیخ العرافین زاده - یعقوب الموسوی - نصیر السلطنه - آقا سید محمد تمین - آقا میرزا سید حسن کاشانی - آقا وفارالملک - دکتر لغمان - محمد حسین - آقا میرزا محمد نجات - آقا میرزا علی کازرانی - فتح الدوله - محقق العلماء طباطبائی

رئیس خاطر آقایان را مسوق میکنم که این پیشنهاد چون راجع بدستور است حق تقدم دارد بر پیشنهاد آقای سردار معظم اول باید در خصوص این پیشنهاد رأی داده شود بعد در باره پیشنهاد آقای سردار معظم مذاکراتی که حاصل میشود راجع به پیشنهاد ثانوی است

حاج شیخ اسدالله - اجازه میفرمائید يك اخطار قانونی دارم رئیس - بفرمائید حاج شیخ اسدالله - هر پیشنهادی که از طرف نمایندگان بمجلس برسد اول باید راجع بقابل توجه بودن آن رأی گرفته شود پس از آنکه قابل توجه شد آنوقت در آن خصوص باید مذاکره شود مورد دارد والا قبل از آنکه مجلس شورای ملی رأی برد یا قبول يك پیشنهاد نداده نمی شود در آن خصوص مذاکره کرد

رئیس - این اخطار قانونی نبود اگر يك طرح قانونی پیشنهاد شود باید بکمیسیون مبتکرات ارجاع شود این پیشنهاد نه طرح است نه لایحه قانونی تعیین تکلیف آن با خود مجلس است

آقای سردار معظم - اجازه سردار معظم - بنده مخالفم و خواهش میکنم یکی از صاحبان این پیشنهاد توضیح بدهند بعد بنده عریض خود را عرض میکنم

رئیس - آقای آقا سید فاضل (اجازه) آقا سید فاضل - چون پیشنهاد رسیدگی بمعمولات زمامداران ادوار فترت یکی از آمال ملیون این مملکت است بخصوص برای نمایندگان دوره چهارم که اگر انشاءالله این قضیه صورت خارجی پیدا کرد و انجام یافت يك موفقیت فوق العاده حاصل شده از اول کسی که با این پیشنهاد از حیث رسیدگی بمعمولات دوره فترت موافق هست شخص بنده هستم ولیکن چون رسیدگی باین امر فوق العاده کار بزرگی است لذا اشخاصی هم که باید این مسئله را رسیدگی و قضاوت کنند باید اشخاص بزرگ و فوق العاده باشند و باید فهمید آنها از چه قبیل اشخاص باید باشند و افکار هم از این جهت متشنن است و عقیده شخص بنده در این خصوص اینست که اشخاصی که در دوره فترت

و در مدت غیبت مجلس شورای ملی متصدی امور و زمامدار معضلات سیاسی بوده اند نباید در این کمیسیون دخالت و شرکت داشته باشند و نظر با هیئت مسئله و عظمت مطلب و کیفیت آن بوده که بنده با موافقت یکدمه از آقایان نمایندگان پیشنهاد کردیم که این امر قبلاً بکمیسیون مبتکرات اجای دیگر که مجلس صلاح میدانند احواله گردد تا در آنجا مطالعه در اصل و کیفیت مسئله نموده و نسبت باشخاصیکه باید رسیدگی کنند و همچنین نسبت بسایر مطالب ملاحظاتی خود را در اطراف قضیه نموده راپورت جامعی بمجلس شورای ملی بدهند تا مجلس تکلیف را معین کنند

آقا سید یعقوب - بنده يك توضیح میخواهم عرض کنم رئیس - بفرمائید آقا سید یعقوب - بنده عرض میکنم چهار دوره تا بحال از مجلس گذشته است و گمان میکنم در این دوره مشی عملی کنیم نه مشی آرزو و نیز چنانچه در هر گرام دولت گفتند همیشه قدم هائیکه مجلس بر میدارد باید قدم عملی باشد و دیگر با آن چیزهایی که گفته میشود از قبیل اینکه مملکت ما جمهوری اتانزونی باید بشود نباید پرداخت ما باید مطابق مصالح مملکت خود قدم برداریم ما باید بدانیم آرزوهای مردم برای آتی مملکت چیست؟ و نسبت بآن آرزوها و حوائج که برای ما لازم و ضروری و حتمی است گام برداریم آنقدر کار در مملکت هست که اگر متوجه باشی اصلاحات آن بشویم البته خیلی مهمتر و ضروری تر است و علاوه باید کاریا شروع کرد که بتوانیم بحصول نتیجه آن موفق و مؤید شویم بلی بنده هم میخواهم زمامداران از یکصد و پنجاه سال قبل در تحت محاکمه و بیرش در آیند ولی آیا ممکن خواهد بود یا خیر؟ آن امری را باید مجلس شورای ملی اقدام کند که بتواند به حقیقت در آورده و صورت خارجی باو بدهد ما باید امروز کاری کنیم قدیمی برداریم که عملی باشد نه اینکه حرفی بزیم که صدای احسنست احسنست در پارلمان بلند شود ولیکن عملی نباشد نطق های آتشین و کلمات آهنگین مملکت ما را آباد نمی کنند زمانی مملکت ما آباد خواهد شد که کام های عملی برداشته و نگاه بطور روشن بمعمولات آتی و حال کنیم يك نفر از آقایان نمایندگان از بنده که جزه کمیسیون عریض هستم نمی برسد که در ولایات بر مردم بیچاره چه می آید و باین فلک زدگان بیچاره چه میگردد تحت فشار و سرنیجه ظلم گرفتار و دچار هستند جریان و تلاقی نمودند ظلم و تعدی سرتاسر مملکت ایران را فرا گرفته حالا میمانیم و به بنیم در زمان آنفلوترا کی گندم را گران کرده و کبی مرده است حالا زنده ها را باید نجات داد باید دید حالیه از شرق و غرب مملکت ما چه فریادها و چه صداها بیرون می آید و چه شکایات رسیده و چه تعدیات بر مردم می شود و واقفاً چه خبر است

ما اینها را گذارده بسکوت تلقی می کنیم آن وقت بیابیم به بنیم درسته ۱۳۳۴ کی در مجلس را بست رفت بقم بنده گمان میکنم این چیزها عملی نباشد این است که بنده بعضرت و الاشاهزاده سلیمان

میرزا نصرت الدوله و آقای سردار معظم التماس تصریح می کنیم که مشی عملی کنیم نه مشی آرزو و نه مشی که مجلس شورای ملی می تواند او را بروز دهد پس شما اگر خیلی علاقمند باین امر هستید و البته همه علاقمند هستیم وظیفه مان اصلاح کردن این روز های تیره است بحمدالله خودتان بصیرتر و بهتر از ما میدانید که باید فعلاً يك قدمهائی مفید بحال مملکت برداشت و مرحمی روی زخمها و جراحات امروزه باید گذاشت لکن اینکه بیابیم به بنیم در چند سال قبل افغان چه کرد و تریبیت زمان صفویه چه بوده است

رئیس - این توضیح نبود شما اظهار مخالفت با پیشنهاد سردار معظم فرمودید و حال اینکه اینجا پیشنهاد فرموده اند برود بکمیسیون مبتکرات یا کمیسیون دیگری بایستی بدو مذاکراتی بفرمائید و توضیح بدهید آقای سردار معظم (اجازه)

سردار معظم - بنده خیلی آهسته حرف خواهم زد و برای اینکه حمل نشود که نظراتی بنده آتشین است یا حرفهای آهنگین خصوصاً که زکام هم وسیله شده بنده و تئیکه آقا سید فاضل فرمایشی میکردند خیال میکردم که مخالفت در خودم است که آیا مسئله رسیدگی بمعمولات دوره فترت باید بکمیسیون مبتکرات ارجاع یا بکمیسیون دیگر و بالاخره خیال میکردم بعد از آنکه در اطراف این قضیه مذاکرات طولانی شده و حرفها رد و بدل شده که باید رسیدگی باعمال زمامداران دوره فترت بشود دیگر در میان آقایان نمایندگان مخالفتی پیدا نخواهد شد ولی آقای آقا سید یعقوب زحمت بنده را زیادتر کرده متأسفانه معلوم شد بااصل مطلب مخالف هستند و خیال میکنند در آتی ما آنقدر کار داریم که نخواهیم توانست به عملیات دوره فترت رسیدگی کنیم بنده تصور میکنم اگر این اصل را اعمال نکنید یعنی رسیدگی بمعمولات دوره فترت مسئله خیلی مشکل خواهد بود ضمناً آقای آقا سید یعقوب خیال کرده اند مقصود از رسیدگی بمعمولات زمامداران دوره فترت این است که ببینیم کی گندم خریده وجود داده است یا زغال معامله کرده یا آجر و برنج فروخته است بنده متأسفانه با نظر آقای آقا سید یعقوب مخالفم بنده هم معتقدم که تعدی و ظلم برقرار است ولی باید دانست که این تعدی ها ریشه و اساس از گذشته است تا وقتی که در يك محیط و جامعه مجازات نباشد هیچ چیز جلوسیل تعدی و ظلم زان خواهد گرفت - ظالم برای چه ظلم میکند برای اینکه بخوبی میداند مجازاتی در کار نیست و میداند مظلوم منتهی کاری که میکند این خواهد بود که عریضه بمجلس داده و امر بارجاع بوزارتخانه شده و وزارتخانه هم عریضه را بخود ظالم و متعدی رجوع خواهد کرد و از همان شخص توضیح خواهندخواست آنوقت مطالب تمام است پس باید اصولی اتخاذ شود که کسی که تعدی میکند و بحق ملت تجاوز میکند اگر نخواهد قلم روی کاغذ بیاورد دستش بلرزد و بداند که بازخواست در مملکت هست از شما می پرسم اگر مجازات نباشد کی است که از پول یا از مقام بدش باید فرد بنده هم در خیال کودتا می افتم و چند نفر هم دست پیدا میکنم

هشت ضرور مال مردم را میگیریم بعد سوار يك اتومبیل خارجی شده و با دست حمایت همان خارجی میروم به بغداد

ایادی من هم در تهران آورده نشسته باطمینان اینکه لابد در مجلس يك کپل پیدا میشود و میگیرید ما این قدر تار داریم که نباید رسیدگی باعمال آنها کنیم - خیر ؟ اولین وظیفه ما رسیدگی بمجلس شورای ملی رسیدگی باعمال گذشته است و تا رسیدگی به گذشته نشود هر چه شما داد و بیداد بکنید که بناید جلوگیری از تعدیات حالا و آتی به بکنیم مصنوعی است و کسی اعتقاد نمیکند پس برای اینکه مردم بدانند قدرتی در مملکت هست که بدکار را هر جا که هست او را گرفته و مجازات میکند باید تصمیم بگیرند که مجازات را در مملکت اعمال کنند و تا این تصمیم را نسبت بگذشته اتخاذ نکنیم هیچ اصلاحی واقع نخواهد شد و متعدی از تعدی خویش صرف نظر نخواهد کرد آتی نتیجه و شیوه گذشته است گذشته را همه کامل به آتی دارد تا گذشته را درست نکنیم آتی را بطریق اولی درست نخواهیم کرد و موفقیت هم حاصل نخواهد شد اما اینکه آقا فرمایند باید کار های عملی کرد کارهای عملی چیست ؟ کار های عملی ما عبارت است از تصویب لایحه ای که از طرف دولت پیشنهاد میشود کارها و اگذاردن يك فراوانخانه خرابه است به مسجد يك قانونی هم فراد خواهد آمد مراجع بتأسیس کنسروی دتای یعنی اضافه کردن يك عده اشخاص که باید با آنها حقوقی داده شود اینها کار های عملی است که ما باید بکنیم خوب بفرمائید به بنیم بودجه بمجلس آورده شده است که مانع از اجرای این مقصود باشد کارهای مهم دیگری عجلتاً در مجلس موجود است که مانع از رسیدگی بمعمولات ادوار گذشته باشد - خیر پس بعقیده بنده اولین وظیفه ما رسیدگی باعمال دوره فترت است پس خوب است اگر در میان امضا کنندگان این پیشنهاد کسی دیگر هم با آقای آقا سید یعقوب هم عقیده هستند بفرمائید و اگر هم نیستند بفرمائید که دیگر آقا این بیان و منطق را تجدید نکنند که چون در آتی زیاد کار داریم نباید بگذشته رسیدگی کنیم

قدین - کسی با اظهار ایشان موافق نیست سردار معظم - خوب پس معلوم شد سایر آقایان پیشنهاد کنندگان در اصل مطلب موافقت و بنا بر این دیگر بنده در اصل مطلب بیش از این عرض نمی کنم زیرا اگر چنانچه اختلاف نظری بین آقایان پیشنهاد کنندگان حاصل بشود در فروع است بنده تصور میکنم اگر در پیشنهاد ما کاملاً دقت می کردند پیشنهاد ما همان پیشنهاد خودشان بود با اندک تفاوتی منتهی ما شاید يك قدری بخودمان زحمت داده و نظامنامه داخلی را مطالعه کرده بودیم که امروزه بدانیم چه نوع از مسائلی باید به کمیسیون مبتکرات رجوع شود یا نشود بلی اگر این پیشنهاد طرح قانونی بود ما خودمان بخوبی میدانستیم که باید چند نفر آنرا امضا کرد با آقای رئیس مجلس تقدیم نمایند ایشان هم ممکن بود یا در مجلس عنوان فرضیه یا عنوان تقریر رجوع فرمایند بکمیسیون مبتکرات کمیسیون هم در قابل توجه بودن مطلب اظهار عقیده می کرد آن وقت بمجلس آمده و رأی گرفته می شد و

بعد بکمیسیون مربوطه مراجعه می شود در آن کمیسیون رسیدگی و مطرح میشد با این طرز جریان کار دیر شده بود کاملاً می دانستیم و همان اطلاع بقضیه و سابقه بما اجازه داده که طرح را باین کمیسیون مبتکرات نکنیم و در مجلس همیشه کمیسیونهای متعدده بر حسب پیشنهاد نمایندگان انتخاب میشود چه فرق می کند يك وقت کمیسیون برای رسیدگی بحساب مسیورنارد انتخاب می شود يك وقت برای رسیدگی بمعمولات يك دوره شش ساله آیا فرق دارد ؟ خیر ؟ آن پیشنهاد برای يك دوره حساب نبود گذشته این پیشنهاد هم برای يك دوره است سیاسی و نظامی و تاریخی و بالاخره حرف نفت است آن پیشنهاد بر حسب تقاضای عده از وکلای مجلس شورای ملی تقدیم شد نمایندگان آن دوره هم بدون اینکه مراجعه بکمیسیون مبتکرات بشود رأی دادند مثلاً نان طهران خراب بود تقاضا شد يك کمیسیونی برای رسیدگی بشان طهران معین شود و مجلس شورای ملی بدون مراجعه به کمیسیون مبتکرات تصویب نمود و اگر درست مطالعه و دقت فرمائید ملاحظه خواهید فرمود که ما چه تقاضائی کرده ایم ما مگر گفته ایم بیابید زمامداران دوره فترت را دارین بیدنه شاید خلعت هم بدهیم یا گفته ایم اگر مال دولت را دزدیده اند و تقریب کرده اند دارائی و ثروت آنها را ضبط کنیم - نه شاید قدرت انجام این امر را هم نداشته باشیم و زوربان نرسد ما فقط همان حرفی را که شما می گوئید گفته ایم يك کمیسیونی معین شود که عده آن دوازه نفر باشد که رسیدگی باعمال زمامداران دوره فترت بکنند شما خودتان معترف شده بودید که به کمیسیون مبتکرات یا کمیسیون دیگری رجوع شود مساویان ملاحظاتی که عرض کردم کمیسیون مبتکرات را صلاح ندانستیم حالا ما اگر می گوئید يك کمیسیون پنج نفری انتخاب شود برای اینکه در اصل مطلب حرف بزند که آیا اصلاح است بمعمولات زمامداران دوره فترت رسیدگی کند اگر این است همین جا بفرمائید رأی مجلس هم قاطع است اظهار عقیده هم برای همه کس آزاد است هر کسی هر چه بخواهد می گوید بنده هم اگر مخالف باشم صریح می گویم من باین دلیل مخالفم که اصلاً داخل در رسیدگی باعمال دوره فترت بشویم و باین دلیل مخالفم کمیسیون تشکیل شود و بمجلس رسیدگی بکنند حالا اگر این عقیده را دارند که بنیاستی رسیدگی کنند خوب است مخالفین رسیدگی باعمال دوره فترت در اینجا دلایل خود را اقامه کنند تا ما بفهمیم و اگر مخالفت در اصل مطلب نیست بلکه در فروع و کیفیت مطلب است شما در پیشنهاد خودتان عده را تعیین نفرمودید مامعین کردیم و گفته ایم مجلس شورای ملی يك کمیسیون دوازه نفری معین کند و البته خود این کمیسیون صلاحیت خواهد داشت که در فروع هر چه مقتضی بداند مطالعه کند يك دلیلی قبلاً اقامه شد باین ترتیب که در مسائلی که راجع به سیاست مملکت است باید دقت کرد بسیار خوب بنده هم باشما و با همه پیشنهاد کنندگان موافقم که باید در کلیه مسائل مملکت دقت شود این هم دوره دارد یا اینکه مجلس شورای ملی باید از آقای رئیس تقاضا می کند که جزء دستور امروز گذارده نشود

پس بنا بر این ممکن است اصل موضوع را تصویب فرمایند و در فروعاتش در خارج از اطاق تنفس تبادل نظر بکنند و بعد باتفاق آراء دوازه نفر برای عضویت این کمیسیون انتخاب نمایند و علاوه خود دوره شش ساله فترت را باید منقسم به ادوار مختلفه نموده و یقیناً اشخاصی که در يك دوره زمامدار بوده اند در دوره دیگر زمامدار نبوده اند مثلاً آقای مشیرالدوله در یکی از ادوار دوره فترت رئیس الوزرا بوده اند و چهار ماه زمامداری کرده اند در این صورت نباید بگوئیم که آقای مشیرالدوله عضو این کمیسیون نباشند زیرا بر فرض بواسطه نهایت درجه خستگی و جدیت قائل شویم که آقای مشیرالدوله حق ندارند

سه چهار روز بعد جزء دستور گذارده شود در آن صورت همان مطالعه را يك کمیسیون پنج باش نفر خواهد کرد تمام ذوات معتبرم وقت خواهانند داشت که در ظرف سه چهار روز یا يك هفته مطالعه بکنند در فرا کسیونها یاد خارج بطور در ستانه صحبت کنند و تبادل افکار نمایند یا خیر ممکن است بطریق دیگری که تا بحال معمول و متداول بوده رفتار شود آن زیاد حرف زدن است آقای رئیس ما هم الحمدالله خیلی بردار و سلیم وحلیم هستیم و هر گونه حرفهای ما را تحمل خواهند نمود و تمام آقایان نمایندگان عقیده خود را اظهار خواهند نمود آنوقت بقول شما آنها از اصطکاک افکار با توجه حقیقت چنین خواهد کرد اگر مقصود مخالفت کردن بااصل مطلب است واضح باید گفت منتظر کمیسیون نباید شد برای اینکه حقیقتاً کمیسیون مانند چاهی است که اگر مطلبی در آن داخل شود بیرون آوردن آن بنظر من کار مشکل و صعبی خواهد بود اگر مقصود این است که صلاح نیست رسیدگی بشود دلالتی احواله فرمایند شاید ما هم قانع شده آن وقت پیشنهاد خودمان را پس بگیریم و باره کنیم و اگر در اصل مطلب مخالفت نیست و حفظ مطالبه در اطراف کار و اتخاذ وسایل اجرائیه است که تقاضاء فرمائید از دستور امروز خارج شود پس یکی از این شقوق را که بنده هم موافقم باید اتخاذ کنیم و از مذاکرات زیادی صرف نظر نموده و داخل در اصل مطلب شویم اما یکی از آقایان نمایندگان در ضمن مذاکراتشان فرمودند اشخاصی که عضو این کمیسیون خواهند بود بایستی از اشخاصی انتخاب شوند که در دوره فترت زمامدار نبوده اند بنده اساساً باین مسئله موافقم مجلس شورای ملی الحمدالله يك عده وکلای نمایندگان دارد که در تمام دوره فترت در طهران نه بوده اند نه بحکم اجبار بلکه بمیل و دلخواه خود در ولایت خودشان مشغول فلاح و زراعت و تجارت بوده اند ممکن است اعضاء کمیسیون رسیدگی باعمال زمامداران دوره فترت را از این اشخاص انتخاب نمایند که با زهان صاف و با نهایت درجه بی طرفی و بی غرضی داخل در موضوع شوند و رسیدگی باعمال اشخاصی نمایند خوب را خوب و بد را بد گویند نظریات شخصی نداشته باشند بلی این کار هیچ مانعی ندارد و با کمال سهولت می توان يك عده از این اشخاص را در این مجلس انتخاب کرد

در دوره چهار ماهه زمامداری خود قضاوت بکنند ولی آیا می توان گفت که در ادوار دیگر شش ساله هم حق قضاوت ندارند ؟

خیر بلکه بالعکس من معتقدم که ایشان داخل در جریان امور بوده اند و بهتر از بنده و شما که از مرکز دور بوده ایم و اطلاعاتمان فقط منحصر به آر تله کی های روزنامه ها و یا مرقومات دوستان خودمان بوده است می توانند در این مسائل قضاوت کنند پس بنا بر این این ایراد اخیراً هم بنده رد میکنم و در خاتمه عرض میکنم خوب است مجالاً از کمیسیون صرف نظر نموده و در اصل مطلب داخل شویم و بترتیب موافق و مخالف بیان کنیم و بگوئیم که من مخالف بر رسیدگی اعمال زمامداران دوره فترت هستم و در این صورت البته تشکیل کمیسیونی لازم نخواهد بود ولی کسانی که موافقند قهراً اگر صدروز دیگر هم فکر کنند یقیناً و بالاخره خواهد گفت لازم رسیدگی مطالعه است و بالاخره بایستی کمیسیونی تشکیل شود که مأمور انجام امر گردد پس خوب است مطلب را اساساً از کمیسیون مبتکران تجاوز بدهیم و وارد در ماهیت موضوع بشویم .

رئیس - آقای نصرالدوله (اجازه)

نصرت الدوله - بنده چون با پیشنهاد موافقم بعد از يك مخالف عرایض خود را عرض خواهم کرد رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله با پیشنهاد ثانوی موافقت ؟

حاج شیخ اسدالله - بلی با يك قسمت آن که تعیین طرز رسیدگی را بکمیسیون مخصوص راجع نموده موافقم .

رئیس - مقصودتان این است که بایستی این امر بیک کمیسیون مخصوصی مراجعه شود .

حاج شیخ اسدالله - بلی .

رئیس - بفرمائید .

حاج شیخ اسدالله - بنده قبلاً عرض کردم خوب است نسبت بقابل توجه بودن این پیشنهاد رای گرفته شود ولی چون فرمودید لازم نیست مسکوت عنه ماند .

در صورتی که بنده این عقیده را ندارم بلکه عقیده ام اینست که کلاً باید راجع بقابل توجه بودن او مذاکره و رای گرفته شود بعد از آن در دمه اعضا و چگونگی رسیدگی مذاکره شود .

رئیس - من گفتیم نظامنامه میگوید چون این طرحی نبوده که از کمیسیون مبتکران بمجلس آمده باشد چون پیشنهادات تعیین تکلیف آن با خود مجلس است .

حاج شیخ اسدالله - عرایضی که کردم از طرف مجلس نبود بلکه نظریات شخصی بودم مذاکره در این است که آقایان پیشنهاد کرده اند این مطلب برود بکمیسیون مبتکران و فرمایشات آقای رئیس کاملاً جواب این پیشنهاد را می دهد زیرا اگر بنا بود بکمیسیون مبتکران برود پس قبلاً بایستی در قابل توجه بودن او رای گرفته شود اگر قابل توجه بود بکمیسیون مبتکران برود پس چون این مطلب لازم نیست بکمیسیون مبتکران برود زیرا طرح

فکر خودشان را سوء تعبیر و تفسیر نمودند و شاید خواسته اند از نقطه نظر الا هم فالاهم این مسئله را در درجه قانونی گذارند باشند والا تصور می کنم کسی منکر این باشد که يك مجلس بعد از شش سال دوره فترت با توافقی که در این دوره واقع شده مراجعه بکند ولی باز برای اینکه توضیحی عرض کرده باشم اگر چه آقای سردار معظم کاملاً جواب فرمودند می خواهم يك ماده از این پیشنهاد را مجدداً قرائت کنم که شاید در ضمن مذاکرات این ماده از نظر ها مجور شده باشد در ماده ۲ میگوید کمیسیون تقشیر مزبور اولاً باین کمیسیون اسم تقشیرش داده شده نه اینکه اشخاصی که در اینجا عضویت دارند قاضی هستند می گوید کمیسیون تقشیر مزبور بتمام تصمیحات سیاسی و امتیازات واجارات و انتقالات و معاملات و عوارض بر قرار شده برخلاف قانون و مصارف تصویب شده از طرف دولت های مختلفه دوره فترت رسیدگی کرده راپورت رسیدگی خود را دوره بدوره بمجلس شورای ملی تقدیم دارد مذاکراتی که میشود راجع به بودی است که در نظر پیشنهاد کنندگان حتماً داخل در صلاحیت کمیسیون می باشد آنچه بنده می بینم اغلب مسئله ای است که مربوط بوظایف اصلی و خاص مجلس شورای ملی است در ماده پنجم گفته میشود میشود مجلس شورای ملی پس از مطالعه راپورت کمیسیون تصمیم مقتضی اتخاذ خواهد نمود از این ماده معلوم میشود که در نظر پیشنهاد کنندگان انتخاب هر نوع تصمی می مربوط بنظر خود مجلس بوده و کمیسیونی که تقاضاء شده کمیسیونی است که باید بتاریخ تاریخچه شش ساله حیات این مملکت رسیدگی نماید همانطور که يك نفر از آقایان نمایندگان فرمودند البته در شش سال امور زندگانی يك مملکتی بواسطه غیبت مجلس شورای ملی نمی تواند موافق باشد این مملکت ۶ سال رندگانی کرده و در این ۶ سال متأسفانه یا بدبختانه بواسطه طغی مجلس شورای ملی منقده نه بوده و کمیسیون باید بعملیات تمام دورها رسیدگی کند و دوره بدوره بمجلس شورای ملی راپورت دهدها گمان می کردیم که این مسئله از وظائف مهم مجلس است و تأثیرش در آتیه مشهور خواهد شد چون بعضی چیزهایی است که تأثیرش در آتیه باقی میماند مثلاً امتیازاتی که داده شده بمجرد اتمام دوره فترت از بین نمیرود ممکن است بعد هم اثراتی داشته باشد و باید بمجلس شورای ملی در این باب اظهار عقیده نماید یعنی اگر فلان امتیاز منحصر باشد اساساً لغو نماید و اگر مفید است خود مجلس این امتیاز را بدهد ما بنظره فکر کرده ایم و حالا هم تصور نمی کنم که هیچ يك از پیشنهاد کنندگان وامضاء کنندگان لایحه لایحه را باصل مطلب و بقتل قانون بپردازیم و آنقسمت طرز رسیدگی است مثلاً ما در این پیشنهاد تقاضا کردیم که دوازده نفر تعیین شوند عضو این کمیسیون باشند حالا ممکن است بعضی دوازده نفر را بدانند و بعضی کم بدانند ما پیشنهاد کردیم از آخر دوره شروع بر رسیدگی کنند

شاید بعضی ها پیشنهاد می کنند از اول شروع شود چنانکه می بینیم بعضی می فرمایند این ترتیب منطقی ندارد من مخالف هستم و تصور می کنم يك منطقی هم می شود از برای این ترتیب فرض کرد حالا اگر اکثریت مجلس بگویند از اول باید شروع کنیم يك مطلبی است بهر حال این مسائل قابل مذاکره است و اگر مذاکرات خودمان را باین قسمت محدود کنیم چنانکه آقای سردار معظم فرمودند ممکن است خیلی زودتر توافق نظر حاصل شود ولی بنده بگوش خود شنیدم که يك شق ثالثی را قابل هستند و اساساً می خواهند طرز و رویه این رسیدگی در خارج در يك کمیسیونی مطالعه شود و بعد راپورت آن به مجلس بیاید . آقایان در پیشنهاد خود اسمی از کمیسیون مبتکران یا يك کمیسیون خاصی نبرده بودند آقای حاج شیخ اسدالله فرمودند مجلس پنج نفر تعیین کند و سه نفر پیشنهاد کنندگان هم نبوده ضمیه بشوند و يك کمیسیون مطالعه برای این پیشنهاد تشکیل بدهند و این پیشنهاد را نسبت بقسمت عملی و کیفیت رسیدگی اصلاح کنند و بمجلس بیاورند حالا قبل از آنکه اظهار عقیده بکنیم تصور میکنم خوب است ناطق معتزلی که بعد از بنده در کرسی خطابه حاضر می شود مطلب را کاملاً روشن کند و باین ترتیب که اول از آقای رئیس تقاضای تفکیک بکنیم و نسبت بقسمت اول که راجع بلزوم رسیدگی باشد رای بگیریم آنوقت نسبت بقسمت ثانی یعنی راجع باختلاف نظر باین پیشنهاد کنندگان اول که شاهزاده سلیمان میرزا و آقای سردار معظم و بنده هستیم با پیشنهاد کنندگان ثانی که میفرمایند برای تعیین طرز و رویه رسیدگی بدو کمیسیونی معین شود و یا می گوئیم همین جا معین شود مذاکره می کنیم و در این باب اظهار عقیده می کنیم و ضمناً عرض می کنم آقایانی که پیشنهاد دوم را امضاء کرده اند نسبت بپیشنهاد کنندگان اول يك قدری بی التفاتی کرده اند برای اینکه در مقدمه پیشنهاد خود ذکر کرده اند که چون در این پیشنهاد باید تأمل و تفکر شود مثل این است که پیشنهاد کنندگان اول تأمل را روا نمیدانند در صورتیکه ممکن است از حجت طرز و رویه وسیله مختلف باشد ولی در اساس تأمل و تعمق کرده اند و برای استشهادهای که ما بخوبی تأمل کرده ایم عرض می کنم يك جمعیتی در این مجلس هستند که يك پروگرام چایی هم دارند که الان حاضر است و آقای حاج شیخ اسدالله هم که آن اظهارات را می فرمودند جزء همان جمعیت هستند مخصوصاً رسیدگی بعملیات دوره فترت مخصوصاً در آن نوشته شده و پیشنهاد فقط از طرف امضاء کنندگان نبوده حالا اگر در طرز رسیدگی اختلافی باشد بنده هم مخالفی ندارم و البته قابل بحث و مذاکره است حکایت آقای حاج شیخ اسدالله هم از برای بنده و آقای سردار معظم از نقطه نظر اینکه عضو این جمعیت هستند شاید قاطع نباشد

آقای آقا سید یعقوب - آقای سردار معظم يك نسیبتی به بنده دادند اجازه فرمایند رفع نسبت از خود بکنم نزدیک است دیوانه شوم .

رئیس - می خواهم توضیح بدهید .

آقای آقا سید یعقوب - بلی

رئیس - بفرمائید

آقا سید یعقوب - آقای سردار معظم میفرمایند ما می خواهیم رسیدگی کنیم به عملیات زمامداران دوره قبل و عملیات کسی که آمده است هشت گرور ضرر زده است اگر رسیدگی نشود فلان طوره می شود و يك و کیل خواهد گفت نباید رسیدگی بشود آقای سردار معظم بنده نه و کیل بودم نه و زیور بودم نه لیسر بودم نه نظرقدار سیدضیاء بودم بنده کسی بودم که سید ضیاء مراننجبر کرده بود حبس کرده بود .

سردار معظم - آقای کسی بنده همچو عرض کردم .

رئیس - خطاب به آقای آقا سید یعقوب مقصود شما چیست است ؟

آقا سید یعقوب - بنده عرض می کنم من کسی هستم که سیدضیاء مرا حبس کرده بود بنده خودم را به کشتن انداخته بودم آنوقت بنده يك کسی نیستم که مانع باشم از این صکه بعملیات آن ها رسیدگی بشود .

سردار معظم - بنده کسی همچو عرض کردم بنده قویاً تکذیب می کنم و در اظهارات خودم ابداً بکسی نسبت سوه ندادم ...

آقا سید یعقوب - فرمودید يك و کیلی پیدا خواهد شد که بگوید رسیدگی نشود ...

سردار معظم - بلی يك و کیلی ممکن است باشد که این عقیده راداشته باشد که به عملیات دوره فترت نباید رسیدگی کرد البته در دوره فترت سید ضیاء هم هست بنده مقصودم سرکار نبودید و عقاید آزاد است و از حالا عرض می کنم در تمام عرایض خود هیچوقت هیچ شخصی را در نظر ندارم

رئیس - (خطاب به آقا سید یعقوب) قانع شدید ؟

آقا سید یفاضل بلی

رئیس - آقای نصرت الدوله

آقا سید یفاضل بلی

رئیس - آقای نصرت الدوله (اجازه)

نصرت الدوله - بنده یکی از پیشنهاد کنندگان یعنی یکی از امضاء کنندگان پیشنهاد اولی هستم ولی همانطور که گفتم منتظر اومدم که بعد از يك مخالفی اظهار عقیده نمایم ولی طرز فرمایشات آقای حاج شیخ اسدالله تکلیف بنده را مشکل کرد چون تحقیقاً نتوانستم کشف کنم دیگر اینکه ایشان جزو موافقین من هستند اجازه مخالفین ؟

دیگر اینکه ایشان بنام جمعیت از طرف رفا اظهار فرمودند و اشاره کردند که در اصل مطلب موافق و در طرز اجرای آن با پیشنهاد اول مخالفند ولی باینحال بنده نظریات خود را عرض میکنم و در قسمت اخیراً اظهارات ایشان عقیده شخصی خود را میگوئیم و گمان میکنم پیشنهاد کنندگان دیگر هم اگر این عقیده را داشته باشند خودشان اظهار خواهند نمود اولاً در اصل مطلب یعنی رسیدگی باعمال زمامداران دوره فترت گمان نمی کنم مخالفی باشد فقط آقای آقا سید یعقوب در ضمن اظهارات خود مطلبی فرمودند که گمان می کنم قدری

آقای آقا سید یعقوب - عرایضی که کردم از طرف مجلس نبود بلکه نظریات شخصی بودم مذاکره در این است که آقایان پیشنهاد کرده اند این مطلب برود بکمیسیون مبتکران و فرمایشات آقای رئیس کاملاً جواب این پیشنهاد را می دهد زیرا اگر بنا بود بکمیسیون مبتکران برود پس قبلاً بایستی در قابل توجه بودن او رای گرفته شود اگر قابل توجه بود بکمیسیون مبتکران برود پس چون این مطلب لازم نیست بکمیسیون مبتکران برود زیرا طرح

رئیس - مقصودتان این است که بایستی این امر بیک کمیسیون مخصوصی مراجعه شود .

حاج شیخ اسدالله - بلی .

رئیس - بفرمائید .

حاج شیخ اسدالله - بنده قبلاً عرض کردم خوب است نسبت بقابل توجه بودن این پیشنهاد رای گرفته شود ولی چون فرمودید لازم نیست مسکوت عنه ماند .

در صورتی که بنده این عقیده را ندارم بلکه عقیده ام اینست که کلاً باید راجع بقابل توجه بودن او مذاکره و رای گرفته شود بعد از آن در دمه اعضا و چگونگی رسیدگی مذاکره شود .

رئیس - من گفتیم نظامنامه میگوید چون این طرحی نبوده که از کمیسیون مبتکران بمجلس آمده باشد چون پیشنهادات تعیین تکلیف آن با خود مجلس است .

برای اینکه وضعیات اخلاقی در این دوره فترت مطلوب نبود مرکز نقل افکار ملی نبود حکومت وقت بوسیله یارتیهای مختلف روی کار می آمد و سیاستهای مخصوص در روی کار آمدن آنها مؤثر بوده فقط میتوانم بگویم آن حکومتی که مردم مایل و شایق بودند و بالطبع روی کار آمد و بدون نظریات پارتی بود فقط کابینه آقای مشیرالدوله بود باقی کابینه ها عموماً در تحت تأثیر پارتی بود بدیهی است آقایان خوب میدانند که يك کابینه که در تحت تأثیر پارتی روی کار می آید مجبور است تقاضای غیر محدود پارتی را انجام دهد و انجام آن هم غیر مقدور است طبعاً ناراضی میشوند وقتی ناراضی شدند متأسفانه بواسطه سوء اخلاق يك کلمات خیلی شنیع و خیلی مهم بسمت آن حکومت پرتاب میشود عوض اینکه مدارک متناسبه و صحیحه در بین باشد فوراً کلمه خائن - دزد متقلب و کلماتی که در فضای دنیای تمدن فوق العاده مؤثر است را اگر بنشاید گویند این کلمات نتواند از عهده اثبات بر آید کاملاً مجازات می شود از بس این کلمات بدون مدرک یا بامدرک گفته شد و بر آن ترتیب اثری داده نشد متأسفانه تأثیر آن کلمات از بین رفت بنده معتقدم که انجام اعمال این مقصود حقایق را روشن میکند و آن اشخاصی که حقیقتاً خدمت بنوع خود کرده اند معلوم خواهد شد و آن حرفهائی که در اطراف آنها زده می شود معلوم می شود از نقطه نظر فرضیه های شخصی نبود و اشخاصی هم که برخلاف رفتار کرده اند و مصالح و منافع مملکت و ملت را صرف تمییش خود کرده اند معلوم خواهد شد و تمام ملت از حقایق امور آگاه میشوند و البته در نتیجه آن مجازاتهایی که مقتضی باشد برای اشخاص مقصر و يك نوع پادشاهائی برای اشخاص خدمتگذار منظور خواهد شد بنده موضوع را می خواهم توسعه بدهم نسبت دادن این کلمات خشن بقدری زیاد شده که اختصاص باشخاص درجه اول و زمامداران هم ندارد و باشخاصی که در درجه دوم و سوم و چهارم هستند نیز پرتاب می شود چه عیب دارد مسئله محاکمه اشخاص و آتیهائی که این نسبت ها را می دهند در میان بیاید تا اینکه حقیقتاً معلوم شود هر کس چه کاره و دارای چه عملیات بوده است و هر کس در آتیه جرات نکند يك نسبت هائی باشخاص یا ک و بی آلتی بدهد و در خارج بيك چیز هائی که دارا نیستند مشهور شوند بیش از این نمی خواهم در قسمت محسنت این پیشنهاد وارد شوم عرض می کنم کاملاً موافق هستم و علت آن هم عرض می کنم که طرفدار هیچیک از حکومت های سابق هم نیستم فقط طرفدار حقیقت هستم حقیقت هم آنست که از محکمه صالحه بیرون می آید آن کسی را میتوان خائن گفت که محکمه رأی دهد خائن است نه علی الاخره و علی العلماء بحرفهائی در فرضا یرت شود و هر چه بخواهند بگویند لکن بنده عقیده ام این است که موضوع باین مهمی که تاکنون هم سابقه ندارد فقط مجلس دوره چهارم میخواهد این اقدام را بکند و رسیدگی بعملیات زمامداران دوره فترت بنماید خود این مسئله یکی از مسائل است که موجب خواهد شد مجالس آتیه دوام پیدا کند برای

اینکه تعویق مجلس هم یکی از جمله چیز هائی است که تا حدی موکول بنظر حکومت های سابق بود موضوع باین مهمی است و برای موضوع باین مهمی تقاضای کمیسیون تقشیش شده آقای سردار معظم فرمودند که این کمیسیون با کمیسیون های دیگر چندان فرقی ندارد بنده عرض می کنم خیلی فرق دارد وظایفی برای این کمیسیون معین شده است و هیچ نمیشود مقایسه کرد با سایر کمیسیونها مثلاً با رسیدگی بانتخاب کسی یا تعقیب انتخاب فلان کس هیچ نمی شود مقایسه کرد ماده اول پیشنهاد می گوید برای رسیدگی به عملیات دوره فترت که از تاریخ تعطیل مجلس شورای ملی دوره سوم تقنینیه شروع میشود کمیسیون مر کباز ۱۲ نفر از نمایندگان مجلس شورای ملی انتخاب می شود

ماده دوم راجع بوظایف کمیسیون است و این يك وظیفه فوق العاده بزرگی است که کاملاً در بیان و تقریر نمیشود گفت میگوید کمیسیون تقشیش مزبور بتمام تصمیمات سیاسی و امتیازات و اجارات و انتقالات و معاملات و عوارض برقرار شده برخلاف قانون مصارف تصویب شده از طرف دولت های مختلف دوره فترت رسیدگی کرده راپورت رسیدگی خود را دوره بدوره بمجلس شورای ملی تقدیم میدارد

این کمیسیون یکی از مهمترین کمیسیونها است که در مجلس تشکیل خواهد شد بنا بر این بنده معتقد هستم که باید عملی باشد در مقام عمل بیاید انسان باید قبلاً خیلی دقت کند و اطراف کار را ملاحظه کند و وسائل اجرای آنرا تهیه کند آنوقت شروع نماید تا به نتیجه برسد اگر ما می خواهیم يك حرفی زده باشیم که گفته شود کمیسیون برای رسیدگی باعمال زمامداران دوره فترت تشکیل شد و بقول بعضی از آقایان مثل بعضی از کمیسیونها مطالبش در چاه ویل فرورود و امروز فردا پس فردا بشود و بالاخره تا آخر دوره چهارم تقنینیه يك نتیجه از آن مرتب نباشد در این صورت تصور می کنم رأی دادن بيك چنین کمیسیون لازم نیست ولی باید بعرف قناعت کنیم و عقیده آقایان این است که باید عملاً رسیدگی شده و این نظریه بوقوع اجراء گذارده شود و قبل از انقضای دوره چهارم تقنینیه این مجلس این موقیت را دارا باشد بنا بر این بنده در کیفیت تشکیل این کمیسیون يك نظریاتی دارم نه در طرز عمل بطرز عمل کاری نداریم کمیسیون می خواهد از اول شروع کند می خواهد از آخر شروع کند می خواهد از وسط عقبه ام این است که هر جا می خواهد شروع کند این مسئله چندان فرقی ندارد حرفی که داریم راجع بکیفیت اعضاء کمیسیون است و شرایطی که باید در آنها منظور شود چرا؟ برای اینکه ما میخواهیم افراد این کمیسیون طوری انتخاب جای هیچگونه شك و تقشیر در خارج نباشد مثلاً ما میخواهیم بيك کم بون تقشیش تشکیل بدهیم که رسیدگی کند بکار هائی که زمامداران دوره فترت کرده اند این بدیهی است اگر افراد منتخبه در این کمیسیون خودشان جزء زمامداران باشند هر قدر هم صالح باشند بهتر خواهد بود که آنها نباشند برای اینکه در خارج سوء

اثر دارد و تصور میکنم ممکن نباشد يك نفر هم مدعی وهم مدعی علیه باشد این معقول نیست ما میخواهیم جای هیچگونه حرف باقی نماند و همچنین راجع به بعضی چیز های دیگر يك نظریات دیگری است مقصود اینست که میخواهیم يك کمیسیون باشد با کمیسیون مبتکرات یا کمیسیون دیگر حالا عرض می کنم چرا ما مراجعه کردیم بکمیسیون مبتکرات چون وقت می گذرد بطور اجمال عرض می کنیم ما بنظامنامه رسیدگی کردیم و این پیشنهاد را يك پیشنهاد بدوی تصور نمودیم چون در نظامنامه می گوید هر گاه مطلب یا طرح قانونی بمجلس بیاید جوع می شود بشعبه و بعد بکمیسیون های مربوطه ما تصور کردیم چون پیشنهاد ما بدوی است میشود در تحت عنوان مطلب یا طرح قانونی قرار داد و اختیارش را هم بمجلس شورای ملی واگذار کردیم که اگر مجلس تصدیق کرد که طرح قانونی است چون شامل اوصاف طرح قانونی هم دست طرح قانونی باید دارای مقدمه و مواد باشد این پیشنهاد هم مقدمه دارد وهم دارای مواد هست بنا بر این گفته ام اگر مجلس رای دهد ممکن است آنرا طرح قانونی بدانند و بکمیسیون مبتکرات مراجعه دهند علی ای حال بطور مقطوع منظور نداشتم که حتمی بکمیسیون مبتکرات رجوع شود مقصود يك کمیسیون است که پیشنهاد شده که آن کمیسیون در آن پیشنهاد مذاقه کند نسبت بانتخاب اعضاء و نسبت بکیفیت مسئله که آیا از اول شروع کنند بهتر است یا از وسط یا از آخر یا اینکه بطور مطلق اختیاراتی باین کمیسیون داده شود و چون وقت نیست بنده دیگر عرضی نمی کنم همینقدر مقصود این بوده است که این مطلب در کمیسیون دقت و مطالعه شود اطراف را خوب ملاحظه کنند و بعد نتیجه را بمجلس راپورت دهند در آن صورت البته مجاس هر چه رای بدهد صحیح است و هیچ منافات با اصل مطلب هم ندارد و بالاخره عرض می کنم که این مسئله يك توپ بسیار بزرگی است و باید طوری خالی کرد که حتماً بنشان بخورد.

رئیس - آقای معق العلماء مخالفید؟

محقق العلماء - خیر بنده با فرمایشات آقای تدین موافقم.

رئیس - آقای شیخ العراقرین زاده (اجازه)

شیخ العراقرین - بنده هم موافقم

رئیس - آقای نصرت الدوله (اجازه)

نصرت الدوله - بنده با قسمت نطق آقای تدین که راجع باصل قضیه بوده موافقت دارم و اگر در تحت عنوان مخالفت حرف میزنم نسبت پیشنهاد و نظریه است که آقایان دارند بنده در تمام فرمایشات ایشان (چون میدانم که آقایان خیلی خسته شده اند و میل به تنفس دارند مختصر عرض می کنم)

بنده يك چیزی را که مهمتر از همه میدانم و ایشان فرمودند راجع بانتخاب اشخاص است که باید دقت کرد این يك مسئله است خیلی سهل و قابل تفکیک و در خود مجلس شورای ملی ممکن است فوراً معلوم شود و محتاج بکمیسیون نیست مطلب اینجا است که

در مجلس شورای ملی اشخاصی هستند که جز زمامداران دوره فترت بوده اند و عهد شان خیلی قلیل است سه یا چهار نفر بیشتر نیستند اگر لفظ زمامدار را بر رئیس الوزراء یا وزیر تفسیر نمایند سه نفر بیشتر نیستند و هیچکدام در این کمیسیون حاضر نیستند عضویت داشته باشند ولی اگر بخواهند زمامدار را توسعه بدهند ولیدر حزب و سیاستمدار و غیر آنها تفسیر کنند تصور میکنم انتخاب همچو کمیسیون از این مجلس ممکن نشود و باید فکر دیگری کرد برای اینکه اغلب آقایانی که اینجا تشریف دارند همه بمناسباتی داخل در سیاست مملکت بوده اند و گمان نمیکند در این مدت فترت زندگانی آقایان متوقف بوده همه يك کاری داشته اند یکی جزء حزب بوده یکی سیاستمدار بوده یکی روزنامه نویسی بوده همه داخل بوده اند و اگر این توسعه ها را قائل بشویم میدانم چه خواهد شد بهر جهت اینجا مذاکره شود بهتر است و ممکن بود اگر این مذاکرات پیش نمی آمد بنده از نقطه نظر شخصی مخالفت نکنم ولی حالا که این مطلب مذاکره شد گمان میکنم هم تکلیف بنده مشکل شده هم تکلیف آقایان حتی آقای حاج شیخ اسدالله هم بطور موافقت از طرف بيك جمعیتی اظهار کردند تصور می کنم اینطور نباشد چرا؟ برای اینکه کمیسیون مجلس در بسته و پس پرده است آقایان تماشاچها روزنامه نویسها در آنجا نیستند که به بینند بيك کمیسیون در کیفیت انتخاب اعضاء و طرز جریان آن از روی چه مدرک نتیجه می گیرد و اگر قائل بشوید که بالاخره آن نتیجه بمجلس می آید و مباحثه می شود پس چه مانع دارد که حالا همین جا مذاکره بشود و اگر میفرمائید مذاکراتی که آنجا میشود در این جا گفته نشود من کاملاً مخالفم و تصور نمی کنم هیچکدام از رفقای جمعیتی من هم با این مطلب موافق باشند چرا؟ برای اینکه ماو کلای ملت هستیم وظیفه ما این است که حرف را روبروی مردم بزنیم فرمودند این بيك توپ بزرگی است و باید طوری بزنیم که به هدف و نشان بخورد بنده عرض می کنم نه فقط این توپ را باید اینطور خالی بکنیم بلکه تمام توپها را باید اینطور انداخت نظر بنده هم این است که توپ را در هوا نباید انداخت پس در اطراف این توپ و در اطراف این قضیه يك حرفهائی است چه میباید داشت آن حرفهائی که اینجا گفته شود شاید بعضی آقایان يك ملاحظاتی دارند بنده اینطور احساس می کنم که شاید بيك قسمت از این ملاحظات مربوط باشد بمقامات سیاسی که بعضی بر آن مسائل استثناء قائل هستند ولی شخص بنده اساساً استتار را قائل نبوده و اگر خاطر آقایان باشد در همه بنجادر موضوع پروگرام دولت و در وقتی که پروگرام دولت مطرح بحث بود در هم استتار مطالب سیاسی شرح مبسوطی عرض کردم و از دولت تقاضا کردم که استتار سیاست را ترك کند و بلاوه در مسئله تعیین کمیسیون و صلاحیت اشخاص طرز رسیدگی و شروع از اول یا آخر بيك چیز هائی بنده نمی بینم که مذاکره آن سیاست مملکت بر می خورد و اگر بيك چیز هائی در بین هست خوب است گفته شود که بنده هم ملتقت شوم تا بعد اگر نظریه داشته باشم عرض

کنم يك نکته دیگر هم عرض می کنم که در بیان آن مذاکرات بنده تمام شود و آن این است که بنده از نقطه نظر عمل عرض میکنم که اگر این کاری را که اگر امروز متفقاً میخواهیم بکنیم مجلس سوم کرده بود زمامداران کابینه های دوره فترت آسوده بودند و تا اینکه تکلیف گاه ملی نداشته و در نتیجه نمی توانستند در ایام فترت با فکر همومی مجلس شورای ملی تکلیف کنند یا مواقع فوق العاده و رستخیر گیتی جنک بین المللی و سیاستهای مختلفی که سر تا سر دنیا در ضمن ایران را هم فرا گرفته بود ای بسا اشکالات که از گردن آنان ساقط می شد این است حالا که بنده استعدا می کنم که اکثریت مجلس شورای ملی موافقت کند و هر حرفی در بین هست در همینجا گفته شود چون میدانم بالاخره رأی کمیسیون هم هر چه باشد بمجلس شورای ملی بر خواهد گشت و اگر يك مخالفی هم فرضاً پیدا شود چاره جز تبعیت نخواهد داشت

رئیس - آقای تدین (اجازه)

تدین - بنده ناچارم مختصری راجع بفرمایشات شاهزاده نصرت الدوله عرض کنم والا بنده عرض می کردم که در کمیسیون مطالب قطع شود و بعضی مجلس برسد بدیهی است بدو مطالب در کمیسیون دقت کامل شده و در واقع بخته و حلاجی میشود بعد راپورت کمیسیون بمجلس خواهد آمد و بعد از اینکه راپورت کمیسیون بمجلس آمد البته مجلس شورای ملی حق خواهد داشت آنرا جرح و تعدیل یا رد کند

ثانیاً بنده خیلی میل دارم که مسائل در همین جا گفتگو شود و بنده از جمله اشخاصی هستم که همواره معتقد باستاز سیاست نیستم و اگر مجلس رای می دهد در همینجا گفتگو و بحث بشود چندان فرقی نخواهد داشت تنها فرقی که هست این است که مذاکراتی که در کمیسیون می شود مقتضی تر خواهد بود و آنوقت نتیجه آن بر مجلس خواهد رسید حالا اگر مجلس اظهار خواهیم نمود در حال بنده شخصاً و اساساً بهیچ وجه علاقمند باستتار حقایق نبوده و در آن مواقعی که هیچ کس جرأت و قدرت اظهار عقاید خود را نداشت بنده با صدای رسا و منتهی بی پروا می گفتم

رئیس - گویا موقع تنفس رسیده باشد در این وقت که دو ساعت از شب گذشته بود جلسه برای تنفس تعطیل و دیگر تشکیل نشد

جلسه چهارم

صورت مشروح مجلس یوم شنبه یازدهم شهر ربیع الاول مطابق بیستم عقرب ۱۳۰۰

مجلس تقریباً يك ساعت قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید

صورت مجلس یوم پنجشنبه هیجدهم عقرب را آقای تدین قرائت نمودند

رئیس - آقای آقا میرزا ابراهیم قمی (اجازه)